

Irkların İcadı -İrkçılığa Karşı Bilim-

Değerlendiren: Emine ÇİFT*

Guido Barbujani, Çev: Volkan Çandar, 2022, *Irkların İcadı -İrkçılığa Karşı Bilim-* İletişim Yayınları, 1. Basım, s. 223, İstanbul-ISBN: 9789750533969

İrk tartışmaları gündeme gelince zihnimde hep iki görüntü belirir. Her birini canlı yayınlardan izlediğim ilk görüntü 2000 yılında Avustralya'nın Sydney kentinde düzenlenen Yaz Olimpiyatları açılış gösterilerinde iki yüz Aborjin kadının gerçekleştirdiği gösteri ve olimpiyat meşalesinin yine Aborjin asıllı atlet Cathy Freeman tarafından yakılması. Aborjinlerin açılış seremonisinde öne çıkartılması uluslararası basında İngilizlerin iade-i itibarda bulunması olarak yorumlanmıştı. Zira evrim teorisini dayanak göstererek, onların alt insan olduğu iddiasıyla 19. yüzyılın ilk yarısında soykırıma varan uygulamalarda bulunmuşlardı ki tarihe Tasmanya Soykırımı olarak geçti. Diğer bir görüntü ise biraz daha gerilerde. Nelson Mandela'nın 1994'te Cumhurbaşkanlığını devralışı ve Apartheid yönetimin son bulması. İngilizler Güney Afrika'da keskin bir ırk ayrımına dayanan yönetimleriyle beyazların mutlak üstünlüğünü savunmuşlardı. Bu arada belirtilim ülkede sadece siyahiler değil Hintliler, Doğu Asyalılar, renkliler olarak tanımlanan başka gruplar da vardı. Elbette ırkçılık özelinde örnekler çoğaltılabilir. Doksanlı yıllar kolonyal devletlerin ırkçılık yaftasından kendilerini kurtarma çabalarına şahit oldu. Dünya değişiyor, sınırlar kalkıyorken ırkçı fikirlerin savunulabilir tarafı olmayacaktı el-

* Doktorant, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi Sosyoloji Anabilim Dalı, eminecift@gmail.com, ORCID: 0000-0002-3689-2165

bette. Herkesin beklentisi daha barışçıl bir dünya idi. Ancak yeni bin yıl eski alışkanlıkların hortlamasıyla başladı. İrk ayrımının bir dönem en yıkıcı şekliyle yaşandığı Amerika Birleşik Devletleri 2009 yılında Siyahi bir isim Barack Obama'yı başkanlık koltuğuna oturtmuştu. Ancak başkanlık koltuğu ne kendisini ne de eşini ırkçı saldırılardan koruyamadı.

Son dönemlerde bilhassa yeşil sahalarda zenci oyunculara yönelik ırkçı sloganlar ile ilgili haberlere denk gelmişsinizdir. Diğer yandan Afganistan ve Suriye'de yaşananların beraberinde getirdiği göç dalgaları nedeniyle batı dünyasının kaygıları ve özellikle Rusya-Ukrayna savaşı sonrası Ukrayna'dan Avrupa'ya göç hareketleriyle modern batının göçmenler arasında ırka dayalı bir tasnif yaptığı haberleri de gözünüze ilişmiştir muhakkak. Özellikle Avrupa'daki seçimlerde aşırı sağcı partilerin yükselişinin yanında, ırkçı söylem ve eylemler artan bir ivme gösteriyor. Bilhassa modern Batı'nın arasına mesafe koymakta zorlandığı ırkçılığın ortaya çıkışı genellikle sömürgeci dönemle ilişkilendirilir. Özellikle beyaz adamın keşifler sonrası Yeni Dünya'daki varlığını meşrulaştırmak, eylemlerine haklılık kazandırmak amacıyla sarıldığı en kuvvetli argümanın ırkçılık olurken, bunu biyolojik çalışmalarla da temellendirmeye çalışıyordu¹. Peki biyolojik gerekçelendirilmede başarılı oldu mu ya da oluyor mu? Yazımıza konu Guido Barbujani'nin kaleme aldığı *İrkların İcadı İrkçılığa Karşı Bilim* isimli kitap tam da bu soruya cevap veriyor. Kitaba geçmeden önce kısaca yazarı tanımakta fayda görüyorum.

Popülasyon genetiği profesörü olan Guido Barbujani, 1996'dan beri genetik ve evrimsel biyoloji alanındaki çalışmalarını İtalya'da Ferrara Üniversitesi'nde yürüten Barbujani, New York Eyalet Üniversitesi, Padova ve Bologna Üniversitelerinde de çalışmalarda bulunmuştur. Yazar neandertaller, insanın Afrikalı kökeni ve ırkçılık hakkında yazdığı kitapların yanında, Savaş Sonrası, Bir İrk Meselesi ve Charles Darwin'in Çevresinde Dört Gezi başlıklı edebiyat eserlerini de kaleme almıştır. Barbujani kitabında ırkçılığa dayanak olacak bir ırkın mümkün olup olmadığını, geçmişten günümüze, ırk üzerine yapılmış biyolojik çalışmaları merkeze alarak etraflıca tartışıyor. Bu arada kitabın ilk baskısı 2006 yılında çıktı. İkinci baskısını incelediğimiz bu kitap baskısını 2018 yılında yaptı ve Barbujani bu ikinci baskı için kitabı yeni verilerin ışığında güncelledi.

¹ Özbek, Hür Sinan, *Teori ve Pratikte İrkçılık*, s. 54

Kitabı biraz daha yakından inceleyecek olursak, Guido Barbujani *Irkların İcadı* isimli kitabının “Çekilen Sınırlar”, başlıklı birinci bölümde konuya genel bir giriş yapıyor ve beyaz olanların diğer insan türleri üzerinde mutlak üstünlüğü varsayımının çeşitli versiyonlarına, iddia sahiplerine atıfta bulunarak ve bilimsel verilere dayanarak ortaya koyuyor. İkinci bölümle beraber Barbujani konunun biyolojik geçmişinin incelemesine giriyor ve dünya üzerinde insan varlığının geçmişine dair araştırmalar ve değerlendirmelere yer veriyor. İnsan ırkının dünyadaki varlığının tarihlenmesi ile ilgili fosiller ve diğer bulgularla ilgili yapılmış çalışmaları titizlikle inceliyor. “İnsan Türleri” başlığı altında incelenen bu bölümde yazar, bilimsellik adı altında bilim insanlarının hem beyazlar dışında kalanlara toplumun üstün sınıflara çıkma gerekçeleri vermemek için bilimi nasıl araçsallaştırdıklarına, hem de zaten var olan kanaatlerini/niyetlerini sağlamak için nasıl çarpıtmalar yaptıklarına da yer veriyor. “Yaratılıştan İnsan Genomu Projesine”, başlığını taşıyan üçüncü bölümde yazar eski zamanlarda yaşayan türler ve nasıl farklılaştıkları ya da yok olduklarına dair incelediği teorilere yer veriyor ve evrim teorisyenlerinin fikirleri üzerine bir tartışma yürütüyor. Önceki özellikle iki bölümde biyolojik altyapı ve tarihçesini yapılan çalışmaları etrafıca inceleyen Barbujani asıl soruyu dördüncü bölümde soruyor; “İrklardan Söz Ederken Konu Ettiğimiz Nedir?”. Sınıflandırmanın Aristocu köklerine kadar uzanan yazar taksonomi ve metodoloji üzerine yapılmış çalışmalara yer verdiği bu bölümde, tarihsel süreçte sınıflandırma için hangi parametrelere yer verildiğini inceliyor. Her bir bölümle biraz daha günümüze yaklaşan Barbujani “İnsanlık Sınıflamaları” başlığını taşıyan beşinci bölümde gen çalışmalarının kapısını aralıyor. DNA’nın farklı bölgelerinde yapılan çalışmalarla erişilen bulgular üzerinden genetik olarak net bir ırk ayırımına ulaşılabilir mi sorusunun cevabına dair arayışları bu bölümde öne çıkarıyor. Bölümde ayrıca daha önceki çalışmaların bilimsel dayanaklarının olup olmadığını mercek altına alınıyor. Peki mikroskop altı dünyada yapılan araştırmalar bizi nereye götürüyor? Yazar “Genler Bize Ne Anlatıyor?” başlığıyla ele aldığı altıncı bölümde gen çalışmalarının 18, 19 ve 20. yüzyıllarda ırklara dair ırklara dair araştırma ve sınıflamalarının ne kadar isabet kaydettiğini masaya yatırıyor ve genler üzerinden bir ırk sınıflamasına gidilip gidilemeyeceğini ileri teknolojilerin kullanıldığı farklı araştırmalar üzerinden okuyucuya anlatıyor.

Kitabın yedinci bölümü “Modeller” başlığı altında bilimsel verilerin kuramlarla desteklenmesi üzerine kaleme alınmış. Yazar ırk konusunun biyolojik varlığına dair kuramsal çalışmaları Çok Bölge Modeli ve Out-Of-Africa Modeli üzerinden bir değerlendirmeye tabi tutuyor. Gelişen gen teknolojileri ile antik kalıntılar üzerinde araştırma kabiliyeti artarken bu da kitabın sekizinci bölümünde “Genler Bize Başka Ne Anlatıyor?” başlığıyla tartışılıyor. Barbujani bu bölümde ‘DNA Sahneyi Nihayet Ne Zaman Bütünüyle Ele Geçiriyor?’ alt başlığıyla bir yandan insanın genetik çeşitliliğine dair yapılan daha güncel çalışmaları ve değerlendirmeleri, diğer yandan antik DNA’lar üzerinde yapılan incelemelerin verilerini değerlendiriyor; insanın biyolojik sınırlarının tespitinin mümkün olup olmadığını bu araştırmalar üzerinden okuyucuyla paylaşıyor. “Neden Kendimize Afrikalı Diyemiyoruz?” başlığını taşıyan dokuzuncu bölümde, farklı bölgelerde bulunan antik insan kalıntılarında yola çıkılarak oluşturulan muhtemel göç haritası bağlamında hem Çok Bölge hem de Out-Of-Africa Modeli’nin insanlığın ortak atasının Afrika’lı olduğunda neredeyse hemfikirken neden bunun net bir şekilde ifade edilemediği değerlendiriliyor. Onuncu bölümle beraber Barbujani ırkın sosyal boyutuna geçiş yapıyor ve biyolojik çalışmaların doğrulayamadığı insanın farklı ırklardan oluştuğu teorilerinin, sosyal-kültürel alanda nasıl sağlanmaya çalışıldığını okuyucuyla paylaşıyor. “Erketeye Yatmıştı” başlığını taşıyan onuncu bölümde yazar bilimsel çalışmalar ışığında ispatlanamayan insanların biyolojik olarak özellikle de ırk bazlı sınıflandırılmayacağı gerçeği karşısında nasıl ırk(çılık)ta ayaklarını sabitleyip argüman değiştirerek, genetik olarak temellendirilemeyecek farklı argümanlarla ısrarlarında devam ettiklerini ortaya koyuyor. Yazar kitabın sonuna yaklaşırken bilimsel çalışmalar, özellikle genom araştırmalarında elde edilen bulgularla ortaya çıkan sonucun memnun etmediği yaklaşımları ortaya koyuyor. On birinci bölümde “Eğer Zenciler Benim gibi Olsalardı O Zaman Onlara Beyaz Derlerdi” başlığıyla farklı ülke güvenlik birimlerinin kendilerine göre yaptıkları insan tasniflerinin ya da patolojik verilerin bir ırk sınıflaması sağlayıp sağlamadığını tartışıyor. Guido Barbujani noktayı “Herkes Akrafa, Herkes Farklı” başlığını taşıyan on ikinci bölümle koyuyor. Belki kitaba isim olarak bile değerlendirilebilecek bu başlıkla ırk konusunda bilimin her şeyi söylediğini bir kez daha güçlü bir şekilde ortaya koyuyor ve ırkçılık için gerekli olan ırkın sosyal alanlarda neden ve nasıl üretildiğine vurgu yapıyor.

Sonda söyleyeceğimi başta söyleyeyim, Guido Barbujani Irkların İcadı kitabıyla ırk tartışmalarına önemli bir katkı sunuyor ve ırkçılığı gerekçelendirebilecek bir 'ırk'ın var olup olmadığını, bilimsel çalışmaların ışığında, tereddüte yer bırakmayacak şekilde cevaplandırıyor. Kitabın tüm bölümleri boyunca anlatmak istediğini çok net bir şekilde tüm bilimsel verileriyle ortaya koyuyor. Tartıştığı tüm teori, sınıflama, araştırmaların sahiplerinin her birini ismen anıyor böylece meraklısına araştırma imkânı veriyor. Bölüm sonlarında yer alan açıklamalarda ele aldığı konulara dair kaynaklara nereden ve nasıl ulaşılabileceğini paylaşıyor. Öyle ki bu alanda çalışma yapmak isteyen birini literatür çalışması yapmaktan kurtarıyor. Ancak ırk kavramının biyolojik boyutuna odaklanan kitabını anlaşılabilir kılabilmek için pek çok kavramı dipnotlarla açıklayan yazar, yine de bazı bölümlerde okuyucuyu zorlanmaktan kurtaramıyor. Hemen her bölümde konunun tarihsel gelişimi bağlamında kendine has bir kronolojiyle pek çok teori, araştırma kitaba konu oluyor. Pek çok yeni isim ve yeni sınıflamalarla tanıştırıyor olmak zaman zaman yorucu olsa da yazarın vaat ettiğini vermek adına ortaya koyduğu gayret kesinlikle takdiri hak ediyor. Diğer yandan Barbujani'nin okuyucusuyla sohbet ediyormuşçasına anlatımı, bu zorluğu aşmakta çok yardımcı oluyor. Öyle ki zaman zaman konuyu anlatırken okuyucunun kafasında oluşabilecek soruları fark ediyor ve onlara da cevap veriyor. Bence bu noktada kitabın çevirmeni Volkan Çandar'da bir teşekkürü hak ediyor ki yazarın samimi dilini okuyucuyla buluşturmayı başarıyor.

Popülasyon Genetiği üzerine çalışan Guido Barbujani, kitabında 'beyaz' batı dünyasının bakış açısını eleştiriyor aslında. Üstünlük iddialarının onları rasyonaliteden nasıl uzaklaştırdığını ve yaptıklarını hatta yapacaklarını meşrulaştırmak için bilimi maniple etmeye kadar nasıl getirdiğini tartışıyor. Öyle ki bazı antropologların bilimsellikten uzak gayretlerini sahtekarlık olarak ifade etmekten de çekinmiyor.

Küreselleşmenin insanları aynılaştırdığı, farklılıkları azaltarak neredeyse toplumları birbirine benzer hale getirdiği; batı dünyasının teknolojik ve bilimsel üstünlüğünü artık kaybettiği yüz yılımızda beyaz dünya -sanki- üstünlüğünü elinde tutmak için farklılıkları vurgulamaya ve eski defterleri karıştırmaya başlamış gibi görünüyor. Kolonyal toplulukların kendilerine yapılan muameleye karşı seslerini her geçen gün yükselttiği bu günlerde Barbujani kitabıyla bilimin "Beyaz

Adam" a arka çıkamayacağını ve geline nokta da artık manipölasyonun pek de mümkün olmadığını ortaya koyuyor. Pek diyorum çünkü kitaptan anlıyoruz ki bu gayret bitecek gibi görünmüyor. Ama yine de insan düşünmeden edemiyor; farklılıklarımızı ortaya çıkarmak için harcadığımız gayretimizi, benzerliklerimi ortaya koymak için harcamış olsaydık dünya nasıl bir yer olurdu? Ve şüphesiz cevabı öğrenmek için gösterilecek hiçbir gayret geç kalmış olmayacak.